

Néha a szeszcsempészet útján

Beszélgetés Klimó Károly képzőművésszel

fotó: Pálfi Anna

– Gratulálok a Herder-díjhoz. Nagyon fontos közép-európai klubba kerültél be ezzel az elismeréssel, térségünk legnagyobb művészei és tudósai közé. Sajátos, hogy e díj arról a Herderről kapta a nevét, aki a magyar nyelv és kultúra kipusztulását vizionálta.

– Nem csak ezt kell tudni róla. Herder életművét korábban csak általánosságban ismertem. Mélyebben tanulmányozva bukkantam rá egy fontos gondolatra, amely az ő korában, a XVIII. században jelentős újdonságnak számított. Herder meggyőződéssel hirdette, hogy nincs minőségi különbség a nagy népek és a kis népek kulturális értékei között. Európában akkor a nagy nemzetek hatalmi konstrukcióként léteztek, szinte karámba zárva a kis népeket. Ez az akkor még forra-

dalmi gondolat mára szerencsésen gyökeret vert Európában, és otthonra talált az unióban is.

– *Hosszú volt az út Herdertől az unióig. Volt majd ötven évünk, amikor a művészetet – a képzőművészetet is – irányította vagy irányítani akarta a párt, aztán elkezdődött a szembenállás...*

– Amikor még deklaratív pártirányítás volt a kultúrában, akkor az ezzel szemben álló művészek eleve igényesnek számítottak, sokszor függetlenül attól, hogy mit alkottak. Az emberi magatartásnak sok esetben nagyobb szerepe volt egy-egy művész megítélésében, mint a szakmai teljesítménynek.

– *Jelen pillanatban a szabadság dzsungelében élünk. Nem lehet egységes képzőművészetről beszélni, nincs olyan rendszer, amelyben a kritika, a műkereskedelem és az alkotók tudnak egymásról.*

– A pártirányítás és a „három T” már a Kádár-rendszer erodálódásával megszűnt. Ám jelenleg nem működik még a műkereskedelem, és a művészet támogatási rendszerre is zavaros. Ebben persze a pénzühiány az egyik alapvető gond. A nagy múzeumoknak csupán szimbolikus keret áll rendelkezésükre, hogy a kortárs művészetet gyűjt-

sék és dokumentálják, hogy lépést tartsanak vele, és legalább a műalkotások legjavát megszerezzék az intézményük számára. Külföldi gyűjtők, hazai pénzemberek viszont fontosnak tartják, hogy jelentős kortárs magyar gyűjteményre tegyenek szert. Nyugat-európai magánlakásokban és irodákban tanyázik számos kortárs műalkotás. Szomorú tény, hogy ezek a nyugati magángyűjtemények sokszor nívósabb tükrei a kor magyar képzőművészetének, mint egyes hazai múzeumok.

– *Pedig kellene valami kapcsolat művész, művészet és az állam között napjainkban is.*

– Állam és művészet, állam és kultúra viszonya egyrészt szorosan összefügg, másrészt gyakran nagyon ambivalens. A modern államnak törekvése és vállalá-

Kék örvény, 2003

sa, hogy támogatja a kultúrát és felel érte. Ezt a gondolatot minden kormány kinyilvánítja – más kérdés, hogy mindez hogyan valósul meg. A kultúra az állami figyelem középpontjában áll – mondják –, bár ez a figyelem sokszor inkább csak a megnyilatkozásokra vonatkozik. De ha a gazdaságban nehézség adódik, a kormányok első intézkedése az, hogy a kultúrán takarékoskodnak, és megnyirbálják a ténylegesen kifizethető támogatást. Persze minden országnak megvannak a helyi sajátosságai. Nálunk az okozza a gondokat, hogy a szétesztható pénzmennyiség szerényebb, mint más országokban.

A kérdés eszmei vetülete, hogy az állam milyen

„Magyarországon Klimó Károly az egyetlen jelentős festő, aki immár több mint három évtizede rendületlenül kitart az informel mellett. Művészi pályája ettől hat olyannyira következetesnek – miközben természetesen jól nyomon követhetőek a változások és alakulások is. E következetesség ugyanakkor egyedülállóvá is teszi a festészetét.”

Az idézetek Földényi F. László Klimó Károlyról szóló könyvéből valók

mértékben akar beleszólni a kultúrába. Vagyis maga akarja meghozni a konkrét döntéseket, vagy átengedi azt a kultúra képviselőinek: a kuratóriumoknak, tanácsoknak, kulturális szakembereknek. E téren nálunk óriási javulás van, de egyben óriási káosz is. Sem a döntéshozatal módja, sem a struktúrája nincs érdemben kidolgozva. Egy-egy kirobbanó botrány kapcsán érezni lehet, hogy ezek még megoldatlan kérdések nálunk.

– *A közelmúltban vettél részt a Kultúra Európája című nagy nemzetközi kulturális és politikai konferencián, Párizsban. Szóba került ott ez a kérdés?*

– A két napig tartó, nagyon igényesen megszervezett, magas szintű konferenciát Jacques Chirac köztársasági elnök fogadása nyitotta meg az Élisée Palotában. A húsztagú magyar delegáció azonnal megállapította, hogy a francia kormány ezzel az eseménnyel kívánja kedvező mederbe terelni az európai alkotmány kapcsán tartandó népszavazást, vagyis ezzel a kultúrkonferenciával és az arról kiadott médiahíradásokkal próbálja maga mellé állítani a közvéleményt. Kérdéses persze, hogy a lakosság Párizstól távol élő, egyszerűbb rétegei tulajdonítanak-e ennek jelentőséget. De a tény önmagában nagyon rokonszenves, hogy a francia elnök és a kormány kultúrával akart kampányolni az uniós „igen” mellett.

A rendezvényen néhány száz jelentős európai értelmiségi, a kulturális élet képviselői egységesen tettek hitet a mellett, hogy a közös európai összefogás nemcsak gazdasági, hanem szellemi, kulturális értelemben is fontos, aminek feltétlenül van jövője. Az európai kultúra képviselői magas szintű, érdemi pódiumbeszéléseken mondták el gondolataikat arról, hogy miért fontos az összefogás. Az önmagában is demonstrációs erejű, hogy ennyi rangos személyiség tartotta fontosnak részvételét ezen az értelmiségi találkozón. A konferencia egyik gyakorlati eredménye, hogy a sajtó, a hírközlési eszközök publikálják az itt elhangzott gondolatokat, így a megállapítások szélesebb rétegekhez is eljutnak. Másik gyakorlati tény, hogy a konferencia novemberben Budapesten folytatódik.

– *Közép-Európa mint organikus egység – művészeti nagyhatalom. A sok kicsi együtt. Van-e a művészetnek regionális vagy nemzeti jellege?*

– Ez a gondolat erőteljesen felbukkant a párizsi konferencián is. Filozófusok, színházi szakemberek, írók hangsúlyozták, hogy a legfontosabb feladat az európai

kultúra gazdagságának és sokszínűségének megőrzése a gazdasági együttműködés és integráció közepette. A regionális kultúrát támogatni kell. Erre esélyt ad, hogy a tradíciók roppant erősek, amelyeket nem lehet mesterségesen megváltoztatni. A regionális kultúra mindig élni fog. Még akkor is, ha az embernek néha az az érzése támad, hogy a globalizáció összemossa az országokat, hogy valamiféle sematikus egységbe kovácsol mindent. Ennek lehet az ellenpontja a regionális kultúra.

– *Ösztöndíjak, utazások révén volt idő, amikor nem itthon éltél, alkottál. Az ott született műveken érződött-e a hely és a kulturális klímaváltozás?*

– Talán, lehet. Egy mű egyszerre hordozhatja magában az európai és regionális kultúra tulajdonságait. Ha egy alkotó hosszabb időt tölt valahol, óhatatlanul magába szívja annak a régióknak a jellegzetességeit. Egy kisebb lélekszámú kultúra, például Erdély vagy Felvidék specifikussága akkor is megőrződik, ha feloldódik az európai általánosságban. Ezt nem érdemes fájdalomosan és mesterkéltén szétválasztani.

– *Kezemből a rólad szóló könyv, Földényi F. László*

Tűz a föld alatt, 2003

Áthatások, 2004

ló munkája, s benne legnagyobb műveid. A könyv és az életút egyenes vonalú munkásságról tanúskodik. Hogyan lehetett Magyarországon ilyen zökkenőmentes, töretlen életutat végigjárni?

– Mindenkinek meg kellett küzdenie a maga nehézségeivel. Számomra ilyen probléma volt az egyetemi, főiskolai oktatás egysíkúsága. Ez a dogmatikus szemlélet kizárta az oktatásból a modern művészetet. Ezért egyénileg kellett rátalálni arra a szádra, amely Magyarországot mindig is összekötötte Európával. Az irodalom, a filozófia segítségével, a képzőművészet megismerésével tudatosan kellett pótolni az ismeretbeli hiányosságokat. Hajszálereken, föld alatti szálakon – vagy ahogy Weöres Sándor fogalmazott: szeszcsempészet útján – próbált az ember felzárkózni a kortárs európai kulturális világhoz. Ezzel a szellemi bázissal a puha diktatúra

„Klimónak a hetvenes évek elejétől kezdve mintegy a semmiből kellett fölépítenie saját művészetét, és önerejéből kellett megteremtenie azt a hagyományt, amelynek ma is ő az egyetlen hiteles magyar képviselője.”

idején kezdhettem végre olyan életet élni, amely több-kevésbé hasonlított az európai művészek életére. A hetvenes évek elején, amikor már könnyebben lehetett utazni, minden megtakarított pénzemet arra költöttem, hogy könyveket vásároljak, külföldi kollégákkal ismerkedjek meg. Áthatásokkal, konkrét együttműködések révén próbáltam összekovácsolódni Európával.

– Az alkotás mellett a kapcsolattartás, az ismeretgyűjtés és a pedagógiai munka együttesen is minősít téged. Lehetséges, hogy épp ez a sokféleség tartja egyensúlyban a személyiségedet?

– A neves pszichiáter, Szondi Lipót definíciója szerint a tehetség ellentétes tulajdonságok gyűjteménye az egyénben. Remélhetőleg bennem is van egy hányad ezekből a sokoldalú, de sokszor ellentétes jellemzőkből, olyan pozitív tulajdonságokból, mint például a kapcsolattartás, az érdeklődés, a kíváncsiság vagy a kreativitás. Ezek összessége adja ki a művészetben oly nélkülözhetetlen aktivitást és az érzékenységet, amelyek nélkül nem lehet alkotni.

– Ma már a mű eladásához, a művész és művészte érvényesítéséhez hozzátartozik a bevezetés, a hirdetés, a reklám.

Fényoszlop, 2004

– Ez így igaz. Esélytelenek azok a művészek, akik a műterem magányába húzódva élnek, és abban bíznak, hogy egyszercsak felfedezik az ő kiváló minőségüket. Ma egy alkotónak komplexnek kell lennie, ami bizonyos mértékig skizofrén személyiséget eredményez. Ha például a társadalmi beilleszkedés iránti erős igény elnyomja a művészen az alkotói érzékenységet, akkor a munkái mit sem érnek. Fordítva viszont: ha az ember mindenféle visszhang nélkül dolgozik évtizedeken keresztül, olyan lesz, mint a növény, amelyet nem öntöztek, és kiszáradt.

Picasso egy személyben egyesítette ezeket a tulajdonságokat: egyszerre volt eleven társadalmi lény és kiváló alkotó. Mi több, társadalmi mivoltát is váltogatta: volt dandy, divatos társasági figura, de erőteljesen baloldali is, aki ugyanakkor el tudott különülni a szovjet

iránytól. Baloldali elkötelezettsége mellett is megőrizte a józan eszét. Tudta, és sokszor hangoztatta is, hogy a művészetet direkt állami irányítás alá vonni fatális tévedés, mert amit irányítanak, abból sosem lesz igazi művészet. Minden bizonnyal ezt a kívülállóságot akarta kifejezni, amikor a varsói békekongresszuson a fogadásra rövidnadrágban, ing nélkül jelent meg, meghökkentve ezzel Fagyjevet és az ott lévő szovjet értelmiséget.

Egy zseni, persze, nem jó hivatkozási alap... Nem könnyen fér meg egy emberben a dolgokkal intim viszonyban lévő, sérülékeny, mély alkotó és a magát menedzselő társadalmi lény. Mégis ez az egyetlen járható út. Ezt a sajátos, pozitív skizofréniát kell kialakítani és egyensúlyban tartani a művésznek a saját személyiségén belül.

Távol-keleti jelek, 2004,

– *Egy művész eleve sérülékeny?*

– Nem feltétlenül. Ugyanakkor, ami kívülről látszik egy alkotóból, nem mindig igaz. Egy művész, aki nagyon egyneműnek és stabil személyiségnek mutatja magát, sokszor a lénye másik oldalán hihetetlen nagy küzdelmet folytat azért, hogy ilyennek látsszon. Barcsay Jenőt, Kassák Lajost hozhatnám példának, akik kívülről sokak számára magabiztosnak tünnek, de mé-

„Klimó rajzai vagy festményei talán ezért is ébresztenek sokszor olyan hatást, mintha nem egyszerűen képzőművészeti alkotások lennének. Hol tárgyakra emlékeztetnek hol templomi zászlókra. ... A fény és sötétség, a látható és láthatatlan, a föld és az ég, a szent és a profán folyamatos kölcsönjátéka zajlik a művein. Klimó Károly képein a mértéktelenné váló szenvedély igyekszik kifejezhetővé tenni magát – azaz mértéket keres magának. Közölni akarja magát másokkal, miközben mégis hű marad saját eredeti hőfokához – s ettől művészetté sűrűsödik.”

lyen telve voltak belső bizonytalansággal és sérülékenységgel.

Egy művész mindig teli van szorongással, kétkedéssel önmaga és a munkái iránt. Azért, hogy az ember a társadalomban magabiztosnak mutassa magát, nagyon meg kell küzdeni.

– *Van-e igazságosság a művészetben?*

– Siker és sikertelenség ritkán igazságos. Egy biztos, hogy a folyamatos és egyenletes siker nem szerencsés élettrajza egy művésznek, mert lustává és kényelmes-sé tesz, megszünteti az emberben rejlő pozitív kíváncsiságot. A sikertelenséget egy művésznek ki kell tudni védeni. Az alkotóerőt a nehézségek ellenére ébren kell tartani. Az embernek függetlennek kell maradnia, és meg kell őriznie saját, személyes integritását. Atyai barátom, Korniss Dezső mondta élete vége felé: „Öregem, amíg az ember fiatal, meg minden siker és pénz nélkül is. Az viszont már baj, ha öreg korodra magadra maradsz, nem kapsz elismerést, visszajelzést a környező világtól.”

Módos Péter